CÂTEVA OBSERVAŢII ASUPRA ARTEI POETICE MACEDONSKIENE

Laura Chiriac

În această lucrare am încercat să fac o scurtă prezentare a „artei poetice" a lui Al. Macedonski, „artă poetică" ce reprezintă o veritabilă „placă turnantă" în viziunea estetică asupra poeziei româneşti de la sfârşitul secolului al XIX-lea, o răsturnare a principiilor clasice, a valorilor „tradiţionale", a codurilor care ne ajutau să pătrundem limbajul poeziei şi să desluşim, poate, intenţiile autorului.

Trebuie subliniat un aspect remarcabil şi original al poeziei lui Al. Macedonski ce reprezintă mai mult decât expresia unor contraste şi ambiguităţi. Acestea corespund unor polarizări ale vieţii şi opţiunilor fundamentale ale conştiinţei. Între acestea (situaţii-limită, am putea spune), poetul introduce o ordine proprie, un sens propriu, specific, iar acesta este un teren nou, neexplorat până acum pentru poezia românească. Macedonski parcurge astfel în poezia sa cele trei etape ale existenţei: estetică, etică şi religioasă. Caracteristică pentru Macedonski este, în primul rând, explorarea poetică a acestor trei faze care tind să se substituie şi, în acelasi timp, să se anuleze reciproc într-o continuă linie ascendentă.

Sferei „estetice" îi corespunde în creaţia lui Macedonski poezia materiei şi a senzaţiei, schimbarea

unghiului de percepţie, preferinţa pentru nou, inedit; celei „etice", – revendicările egotiste, agitaţia interioară, totalitatea contradicţiilor, drama continuă a eului şi a Geniului, iar celei

BDD-A12878 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:21 UTC)

„religioase” – elevaţiile, extazele şi contemplativităţile. Astfel, putem întrevedea chiar sensul, ascendant, al operei lui Al. Macedonski, consecinţa acestuia fiind de ordin estetic.

În evoluţia conceptului de literatură şi poezie ce atinge întreaga noastră ideologie estetică şi nu numai cea a secolului al XIX-lea, momentul Macedonski a însemnat o adevărată „placă turnantă” şi o sinteză. Ambele reprezintă etape decisive în evoluţia literaturii române de la romantism spre etapele „poeziei noi”, pe care poetul le determină şi le stimuleaza constant, de-a lungul întregii sale creaţii literare.

Macedonski nu este un teoretician sistematic, ci, mai degrabă, intuitiv, cu accente „eclectice”[1] dar cu o profundă influenţă în deschiderea drumului spre „modernitatea” epocii sale. „Adevărată mină de idei literare, cea mai bogată din epoca sa, cu o concepţie despre poezia modernă şi despre arta literară superioară lui Titu Maiorescu şi mai ales lui Gherea, depăşit de la un timp doar de exponenţii noilor curente, Macedonski reprezintă – fără îndoială – cea mai fină concepţie estetică românească a secolului al XIX-lea”[2].

Pentru a putea pătrunde şi înţelege cu adevărat concepţia estetică, „arta poetică” a lui Al. Macedonski, trebuie să avem în vedere câteva aspecte esenţiale, cum ar fi: specificul creaţiei artistice, definiţia artei şi a frumosului, funcţiile operei de artă. În opera poetului există multe contradicţii, însă zona în care aceste contradicţii sunt cel mai puţin prezente este cea a principiilor sale estetice. La Macedonski, fondul estetic de bază – consecinţă a formaţiei sale, a orientării şi a temperamentului său literar – este declarat romantic. Însă, abordându-l din acest

---

[1] „Ce m-a călăuzit în orice moment al activităţii mele a fost eclectismul” (*Simbolismul* în „Ţara”, III, 625, 2 iulie 1895).

[2] Adrian Marino, *Opera lui Alexandru Macedonski,* Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967, pp. 566-567.

BDD-A12878 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:21 UTC)

punct de vedere pe Macedonski, am risca să ignorăm substanţa profundă a spiritultui poetului, compartimentele operei sale complexe, precum şi sensul ideilor sale literare care sunt greu de analizat în mod complex şi metodic.

În cazul concepţiei estetice macedonskiene intervine însă aceeaşi realitate constantă ca şi în studiul operei propriu-zise. Poetul evoluează, „creşte", se află într-o continuă căutare de sine şi, descoperindu-se, el tinde, în aceeaşi măsură, să se delimiteze, să se individualizeze, să-şi subtilizeze conceptual de artă şi poezie. Macedonski va parcurge astfel toate etapele de evoluţie a poeziei române, de la romantism până la parnasianism, naturalism şi, de aici, spre simbolism. Astfel, pe un fond de continuitate romantică, poetul grefează succesiv nuanţe şi note noi, tot mai subtile, „sincronizându-se" astfel cu evoluţia conceptului modern de poezie, „pe care-l va asimila treptat până la limita primejdiei alterării convingerilor sale instinctive, ireductibile"[1]. În acest moment apare o stare tensiontă, un conflict, poetul devenind din „modernist", dintr-o dată extrem de „clasic".

Importantă, decisivă chiar, este orientarea paşoptistă a poetului, aceasta influenţând, în mare măsură, structura ideologică a viziunii sale literare. Între poziţiile literare şi cele ideologice ale lui Macedonski există o concordanţă directă între conţinut şi direcţie, romantismul fiind de bază în formularea punctelor sale generale şi de ideologie culturală şi literară. În primul rând de aici provine la Macedonski eterna sa reîntoarcere la valorile „tradiţionale", acceptate şi admirate constant, fapt vizibil în toate etapele activităţii sale, aşezată constant în perspectivă paşoptistă. Poetul va milita teoretic şi practic pentru îmbogăţirea tradiţiei prin inovaţie, acest fapt conducând spre afirmarea continuităţii permanente, creatoare, Macedonski

[1] Adrian Marino, *op.cit.*, p. 268.

BDD-A12878 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:21 UTC)

dezaprobându-i pe cei care „în literatură de la 1848 şi până astăzi n-au făcut nici un pas”[1].

Macedonski este preocupat de descoperirea, stimularea şi îndrumarea noilor talente dar şi de dorinţa de a da „o nouă direcţiune în domeniul frumosului”[2]. Pentru Macedonski, poetul este geniul care şi-a precizat vocaţia, care şi-a specializat funcţia creatoare, ajungând astfel pe culmile cele mai înalte ale artei. Poetul devine creatorul tipic, exemplar, este exponentul contemplativ şi liric al umanităţii, care absoarbe, trăieşte şi redă întreaga sa capacitate de visare, emoţie, entuziasm şi vibraţie. În acest sens, Macedonski considera că toţi putem fi poeţi, iar poezia aparţine omenirii.

Sufletul său este guvernat şi preocupat de vis, extaz, elevaţie, fior, imagine pe care poetul o cultivă constant în opera sa, şi pe care o teoretizează insistent. În concepţia lui Macedonski, adevăratul poet este un poet al sufletului. Astfel, Macedonski are o poziţie identică cu cea a *Junimii* şi cea a lui Titu Maiorescu, considerat un „purist” în estetică. Însă „purismul” macedonskian îmbracă uneori forme mai radicale decât *Junimea,* fiind luat, în plus, şi într-o accepţie proprie, tipică romantismului. Inspiraţia macedonskiană este, în acelaşi timp, „modernă” şi „clasică”, dar numai în măsura în care acest „clasicism” este rezultatul unei asimilări creatoare şi al unei interpretări intuitive, în sensul sensibilităţii şi orientărilor „moderne”.

În ceea ce priveşte „forma” versurilor, Macedonski continuă munca precursorilor săi paşoptişti: Heliade, Bolintineanu, Negruzzi, la care admiră „respectul formei”:[3] „Rime şchioape,

---

[1] Alexandru Macedonski, *Curs de analiză critică,* în „Literatorul”, II, 6 mai 1881.

[2] Idem, *Proces cu detractorii,* în „Literatorul”, I, 29, 26 octombrie 1880.

[3] Idem, *De pe culmea vieţii,* în „Literatorul”, 18, 15 ianuarie 1893.

BDD-A12878 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:21 UTC)

umbre de idei, frazeologie de cuvinte sunt toate nişte răni pe care am aplicat cele dintâi ligamente [...]

În ce priveşte în fine forma – versurile aparţin sistemului nostru literar şi sunt executate conform tuturor stricteţilor de versificaţiune ce ne-am impus spre a pune capăt destrăbălării care au înălţat o mulţime de mediocrităţi, în neputinţa totală de a uni fondul cu forma, fără a nu păgubi forma în folosul fondului şi vice-versa"[1].

Acest fapt ne demonstrează că Macedonski nu a ignorat niciodată tradiţia în gândirea programului său estetic, tradiţie de la care se revendică permanent şi în care caută să se integreze.

Datorită lui Macedonski, modernitatea în poezie va începe, treptat, să facă o regulă din libertatea asociativă tot mai mare, libertate ce are la bază egalizarea cuvintelor şi, apoi, resemantizarea lor combinatorie. Noua poetică ce apare încă de pe acum este o poetică a abaterii, a devierii ca sursă a faptului stilistic, fenomen ce se va manifesta însă, în toată puterea sa, începând din perioada interbelică. Din acest punct de vedere simbolismul românesc, mai ales în faza sa iniţială, este, spre deosebire de cel francez, mai aproape de tradiţie; pe de altă parte, el realizează prima desprindere importantă de un lirism lipsit de forţa de a se reînnoi în esenţa lui.

„Momentul" Macedonski, în planul limbajului poetic, reprezintă, după Eminescu, prima breşă reală în sistemul „obiceiurilor" stilistice ale tradiţiei. Prin opera lui Macedonski s-a cristalizat în literatura română de după 1880 un alt tip de conştiinţă poetică şi un nou tip de poeticitate pe care modernitatea le va continua din ce în ce mai puternic.

---

[1] Notă, „Literatorul", I, 29, 26 octombrie 1880.

BDD-A12878 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:21 UTC)

Poetul a meditat asupra actului poetic, situându-se astfel în ipostaza modernă a poetului critic, întrebarea asupra careia se concentreaza fiind: *ce este poezia.*

În ceea ce priveşte poziţia lui Macedonski faţă de poezie, în ierarhia valorilor, aceasta se situează pe primul loc. În definirea acesteia, poetul relevă un spirit mai puţin modernist decât s-ar putea crede, însă, cu unele formulări şi nuanţări proprii, uneori paradoxale. Astfel, Macedonski adoptă, uneori, un ton revoluţionar, cu atât mai mult cu cât poetul îşi adaptează continuu definiţia de bază la stilul şi nuanţele poeticii contemporane. Rezultatul este o nuanţare continuă şi evidentă a conţinutului şi a subtilizării expresiei. Acest lucru face din teoria sa poetică o etapă decisivă în evoluţia conceptului românesc de poezie şi o punte de legatură şi de trecere între romantism şi simbolism, spre o poezie bazată pe imagine, corespondenţe, muzicalitate, emotivitate şi inefabil. Nucleul însă, la fel ca temele fundamentale din operă, rămâne neschimbat, de esenţă romantică: „inspiraţia", lirismul, „focul sacru".

În definirea filozofică a poeziei, poetul porneşte de la disocierea radicală a esenţei activităţii poetice de cea logică. Avem, pe de o parte, fantezie creatoare, emotivitate, imagine şi, pe de altă parte, raţiune, discursivitate, abstracţie şi deci idei clare şi distincte. Poetul vede în actul poetic un produs iraţional, neguvernat de logică, supus *a posteriori* exigenţelor tehnicii literare. Aceste distincţii „tradiţionale" n-au fost introduse de Macedonski în literatura română, ele fiind prezente şi la Bolintineanu, Haşdeu, Maiorescu şi la poeţi şi scriitori ai secolului al XIX-lea, de la Poe şi Baudelaire şi până la Flaubert, Banville şi Mallarmé. La toţi aceştia apare distincţia între imagine şi idee, între poezie şi proză, Macedonski citindu-i, scriind despre ei şi formându-se oarecum în spiritul lor estetic. Aceste disociaţii apar şi la Macedonski: în timp ce poezia

BDD-A12878 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:21 UTC)

foloseşte imagini, logica mânuieşte concepte. Organizarea acestor elemente poate lua calea poeziei sau a prozei, însă, conform unei „logici" proprii, unui principiu specific de organizare. Poezia îşi are astfel propria sa logică, în care frumosul ocupă un loc central: „logica poeziei este nelogică faţă de proză, şi tot ce nu e logic, fiind absurd, logica poeziei este prin urmare însuşi absurdul."[1]

În planul poeziei, criteriile logice nu au, prin urmare, nicio valoare, ele reprezentând o primejdie – aceea de a deveni şters, prozaic, plat, discursiv. În schimb, dacă acest prag este depăşit, atunci inspiraţia poate ţâşni şi învinge conceptualismul, ariditatea pur raţională.

Dacă poetica clasică, cea respectată până atunci, este o poetică conservativă, repetitivă, ce transmite modele analogice, bazate pe asociaţii previzibile, verosimile, pe univocitate, cea modernă, ce se conturează treptat dar tot mai puternic, îşi are la bază principiul că poezia are propria sa logică, internă, de natură textuală, referentul nu mai este în afara textului, ci în interiorul acestuia, textul închizându-se asupra lui însuşi şi fiind receptat şi decodat de fiecare dată altfel, reflectând, ca printr-o prismă, nu o realitate unică, palpabilă, recognoscibilă, ci „realităţi", cu fiecare nouă lectură, cu fiecare nou lector. Poezia îşi are acum, cum o afirmă cu tărie Macedonski, propria sa logică, incompatibilă cu cea care guvernează comunicarea lingvistică obişnuită, ea dobândindu-şi astfel autonomia. Putem vorbi despre o poezie a „deschiderilor" semantice ce se realizează în planul limbajului poetic figurat, începe să se realizeze o fuziune între determinant şi determinat şi astfel, în plan semantico-stilistic, este anulată, din ce în ce mai mult, independenţa elementelor în contact.

---

[1] Alexandru Macedonski, *Despre poezie,* în „Literatorul", I, 25, 10 august 1880.

BDD-A12878 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:21 UTC)

„Poetica modernă", în planul textualităţii propriu-zise, are la bază valorificarea tot mai frecventă a anomaliilor semantice, putându-se vorbi astfel de figuri de invenţie, şi nu de figuri de uzaj (recomandate de retorica tradiţională).

Din creaţia lui Macedonski, poate cea mai potrivită pentru punctul de vedere care ne interesează aici şi care ilustrează modul în care convenţiile limbajului poetic figurat tradiţional încep să fie percepute ca fiind perimate, este poezia *Focul sacru*. Aceasta poate fi considerată ca o artă poetică implicată: „*Pretutindeni sunt parfume / crini* suavi *sau roze* dalbe */ Vorbă ce-a fost născocită ca o rimă pentru* albe! [...] *Dacă vine apoi seara, / dânşii scot ca din cutie / Stelele nenumărate, plus o lună* argintie, */ Plus un cer* senin, *şi-n fine, un zefir* armonios */ Îngânându-şi a lui voce cu pârâul* tânguios! *Iarbă* verde! *Aer* dulce! *Cer* senin! *Biată* natură, */ Iată tot ce văd în tine! Focul sacru nu să fură*!"[1].

Se poate observa aici un efort de non-realizare a imaginii prin intermediul epitetului, referenţialitatea poetică fiind astfel despărţită de mimetismul tradiţional reprezentativ, prin utilizarea epitetului creator non-mimetic, foarte important în acest sens fiind epitetul cromatic.

Discursul liric se complică, decodarea lui este mai puţin directă, presupunând, în acelaşi timp, un alt tip de *lectură*, nu numai de *producere*, ambele având în comun o nouă manieră de *a fi* a limbii poetice, fapt conştientizat teoretic şi practic de Macedonski.

Datorită lui Macedonski, noul aspect al poeziei şi, în general, noul sistem imaginativ va fi o consecinţă a anulării raţiona-

[1] Alexandru Macedonski, *Focul sacru*, în *Poezii*, Chişinău, Editura Litera, 1998, p. 51.

BDD-A12878 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:21 UTC)

lismului care a marcat gândirea şi practicile literare „tradiţionale". Poetica viziunii, al cărei reprezentant este poetul, duce la textualizarea figurilor. Textul se organizează într-o lume fictivă, de esenţă vizionară; esenţială este acum cunoaşterea subiectivă, intuitivă, care este simpatetică, se face pe bază de aderare la realitate, de contopire cu aceasta. Putem vorbi de o cunoaştere sintetică, totalizatoare, din interior. Ea se opune astfel cunoaşterii raţionale, care este exterioară, analitică, progresivă. Raţiunea nu mai este singurul mijloc de cunoaştere (inclusiv cunoaşterea artistică), omul nu mai este doar o fiinţă raţională ci, în acelaşi timp, o fiinţă subiectivă. Subiectivitatea, intuiţia reprezintă acum modul de a accede spre o cunoaştere a realului, poate chiar mai importantă decât cea raţională. Subiectivitatea este condiţia necesară, esenţială, ea diferă de la un individ la altul. Subiectivitatea înseamnă privilegierea individualului, nu a generalului. Conceptul de individualitate devine fundamental. Obiectul căutărilor artistice va deveni ceea ce este original, diferit, şi nu ceea ce este comun şi tipic (ca în clasicism, „tradiţie"). Creatorii vor încerca să pună în valoare nu numai ceea ce este comun, general, ci polivalenţa realităţii şi a receptării. Arta tinde să dezvolte, din ce în ce mai mult, nu ceea ce este comun, tipic, nu univocitatea ci ambiguitatea, plurivocitatea, fiind preferate sensurile deschise şi nu cele închise. Realitatea nu mai este una stabilă, cu contururi clare, ferme; ea rezultă din modul în care este redată în text, se construieşte odată cu textul, fiind imanentă şi nu exterioară discursului literar.

Pentru prima oară la noi, poezia devine o poezie a obiectelor, atmosfera de interior, peisajul sunt transformate complet de sufletul interpretului, adică al fiecarui cititor în parte.

BDD-A12878 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:21 UTC)

La fel ca toţi simboliştii, Macedonski considera că poezia reprezintă suprema artă; „în propriii săi ochi, el era Poetul – cu majusculă – , slujitorul artei în formele cele mai evoluate.”[1] De aceea, principalul efort al poetului s-a indreptat spre poezie, considerată varianta supremă, superioara a artei.

„Din proteic – în detaşare conştientă, din pluriformie – în epurarea lineară: aceasta este spirala evoluţiei macedonskiene, proiectată pe uriaşa spirală a evoluţiei întregii culturi europene.

Alexandru Macedonski şi-a scris marea operă în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea şi în primii ani ai secolului XX: momentul încheierii ei coincide cu sfârşitul veacului al XIX-lea. Din multe puncte de vedere, ea seamănă cu alte opere sintetice scrise în aceiaşi ani, în aceeaşi pornire, inconştientă de a rezuma o evoluţie. Apelând la analogii muzicale, vedem în opera lui Macedonski aceeaşi structură internă cu cea proprie ultimelor simfonii ale lui Mahler sau poemului *Moarte şi transfiguraţie* al lui Richard Strauss. În aceste sinteze recunoscute ale secolului al XIX-lea, ca şi în poezia lui Macedonski, frământarea retorică iniţială se ridică, în cele din urmă, la extazul final”[2].

Bibliografie

Bousoño, C., *Teoria expresiei poetice,* Bucureşti, Editura Univers, 1975

Cohen, Jean, *Structure du langage poétique,* Flamarion, 1966

Marino, Adrian, *Opera lui Alexandru Macedonski*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967

Oancea, Ileana, *Istoria stilisticii românesti*, Bucureşti, Editura Ştiintifică şi Enciclopedică, 1988

Zamfir, Mihai, *Introducere în opera lui Al. Macedonski*, Bucuresti, Editura Minerva, 1972

---

[1] Mihai Zamfir, *Introducere în opera lui Al. Macedonski*, Bucureşti, Editura Minerva, 1972, p. 197.

[2] *Ibidem*, p. 256.

BDD-A12878 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:21 UTC)

Quelques observations sur l'art poétique de Macedonski

Résumé

Par la modernisation du concept de poésie, le „moment" Macedonski a le sens d'une véritable „plaque tournante". Son œuvre poétique est le terrain sur lequel se confrontent les structures traditionnelles aux nouvelles pratiques poétiques. En s'appuyant sur des expériences littéraires qui soutiennent l'idée que la poésie représente une manière spécifique d'organisation linguistique, dans laquelle la référence littéraire commence à se partager de la condition de vraisemblance, propre à la vision littéraire de type rhétorique-classique, Macedonski affirme fermement que la poésie a sa propre logique, incompatible à celle qui gouverne la communication linguistique habituelle, fait qui invite pleinement au brisement des clichées rhétoriques. La poésie acquiert ainsi une autonomie propre. Le poète adapte, de façon continue, la définition de la poésie au style et aux nuances de la poétique contemporaine. Le résultat est un virage perpétuel et évident du contenu et de la subtilisation de l'expression.

BDD-A12878 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:21 UTC)